

تاریخ

۱ جمادی

۱۳۰۰

۱۳۰۰

ŞİNÂSÎ - ZİYA PAŞA - NAMIK KEMAL MEKTEBİ

ve

Türk edebiyatında "cemiyet için san'at,, hareketleri

A

VRUPAİ Türk edebiyatının ilk edebî hamleleri Şinâsî - Ziya Paşa - Namık Kemal imzalarının, eser ve hareketlerinde görülür. Bu üç büyük imzanın kurucu, yetiştirici ve ülkücü faaliyetleri, aynı zamanda Tanzimat edebiyatının birinci devresini teşkil eden edebî bir mektep sayılmaktadır. Bu mektep, eski Türk edebiyatından çeşitli ve esaslı hatıralar saklamakla beraber (1), en çok Garp ve bilhassa Fransız edebiyatının kuvvetli tesirleriyle meydana gelmiştir (2).

Yeni edebiyata, (Gazete makalesi yazarak; şiire, avrupâî bir tefekkür katarak; fransızcadan edebî tercüme yaparak, edebî ve içtimâî tenkit yolunda çalışarak, sade dille yazmayı ve halka halk diliyle hitap etmeyi ülkü edinerek; nihayet bir tiyatro eseri kaleme alarak) önce Şinâsî başlamış; onu Ziya Paşanın eserleri ve Namık Kemal'in ateşli ve enerjik çalışmaları takip etmiştir.

Yeni edebiyatın ilk ve mutlak kurucusu olan Şinâsî, edebiyatımızdaki bu mevkiini, Fransada okumak için gösterdiği hevese ve bu memlekette yaptığı tahsile borçludur. İmparatorluğun tahsil için Fransaya gönderdiği ilk öğrenciler arasına katılan Şinâsî, o çağlar Avrupasının bu en hareketli medeniyet merkezinde oldukça ciddi bir tahsil görmüş ve Paristen kuvvetli intibalarla dönmüştü.

Aynı mektebin diğer mühim bir sıması olan Ziya Paşa ve Avrupâî Türk edebiyatına kat'î zafer sağlayan Namık Kemal, yeni fikirleri önce Türkiyede tanımışlar, hattâ yine Türkiyede bu fikirler uğruna siyasî mücadeleye başlamışlar fakat gerek fikrî, gerek edebî değerlerini Avrupada bütünlemişlerdi: Avrupaya, Türkiyede görmek istedikleri fikrî, edebî ve bilhassa medenî ve içtimâî yenilikleri; millet haklarını ve hürriyet davalarını gerçekleştirmek uğrunda serbestçe savaşabilmek için giden bu iki büyük Tanzimat edibi; Pariste bulunmuş, Londra gazete çıkarmış; İsviçreyi görmüş, en mühim Batı cemiyetlerini yakından tanımak fırsatını elde etmişlerdi.

Bilhassa, Namık Kemal gibi inkılâp ruhu taşıyan ateşli ve enerjik bir şahsiyetin Garp kültür ve edebiyatını; on sekizinci asır Fransasındaki fikir cereyanlarının doğurduğu siyasî ve içtimâî gelişmeleri; Avrupa semalarındaki elektrikli havanın, kudretini hâlâ muhafaza ettiği bu çağlarda; yakından

(1) Bu noktaları daha iyi kavramak için, kitabımızın "XIX uncu asrın birinci yarısında Türk edebiyatı,, başlığı altında verilen bilgileri ehemmiyetle hatırlamak lâzımdır. Bakınız, S. 233.

(2) Bu konuda Fuad Köprülü'nün "Millî edebiyat cereyanının ilk mübeşşirleri,, isimli eserine bakılmaktadır.

tanınması, Türk inkılâp tarihinin büyük talihlerinden biri olmuştur. Bu sebeplerdir ki:

a. Eski edebiyatı yıkmak; yerine, içtimâî hayatla geniş ölçüde ilgili, yeni ve inkılâpçı bir edebiyat getirmek;

b. Sade dile ve halk lisanına değer vererek, "halka halk diliyle hitap ederek,, yeni edebiyatı ve yeni fikirleri, kalkınmaya susayan bu millete tanıtmak;

c. Milliyet duygusu, vatan sevgisi, hürriyet aşkı, meşrutiyet rejimi gibi; Türk tarihinin asla yabancı olmadığı insan duygusu ve haklarına, Türkiyede yeni bir hayat vermek.

Yolunda hummalı bir faaliyet gösteren yeni Türk edebiyatı, memleketimizde, yalnız edebî bir inkılâbın değil, aynı zamanda içtimâî bir inkılâbın rehberi olmuştur; ki bütün bu enerjik çalışmalarda Fransız cemiyetinden alınmış, çok kuvvetli ilhamlar vardır.

Şinâsî - Ziya Paşa - Namık Kemal mektebi; birbirini takip eden ve birbirini bütünüyen çalışmalarıyla; Türkiyede Siyasî Tanzimat devriyle ölçülemeyecek kadar geniş bir orta kültür sınıfı hazırlamış, yeni fikirleri, yeni imanları sevgiyle ve heyecanla karşılayacak bir yeni münevverler zümresi meydana getirmiştir.

Edebiyat sahasında, aynı şahsiyetler, nesir lisanını mümkün olduğu kadar sadeleştirmişler; nazım lisanına, içtimâî fikirler ve içtimâî imanlar terennüm eden yeni bir hayat ve hareket vermişlerdir. Gazete makalesi, Batı dillerinden edebî ve fikrî tercüme, Avrupa tipi roman, tiyatro, tenkid gibi mühim yenilikler, Türk edebiyatına ilk defa Şinâsî - Ziya Paşa - Namık Kemal mektebi tarafından getirilmiş ve çok kere muvaffakiyetle tatbik edilmiştir. Fakat bu edebî mektebin Türk dili edebiyatında; bilhassa şiir, makale ve tiyatro alanlarında; imanla ve ısrarla işlediği en mühim yeni mefhumlar; vatan, milliyet, hürriyet, halkçılık ve meşrutiyet gibi büyük millî inanışlar'la, siyasî ve içtimâî dâvâ'lardır.

Ancak: Şinâsî - Ziya Paşa - Namık Kemal mektebi'ni ve onlar gibi çalışan bazı Tanzimat san'atkarlarını aynı çağların diğer Avrupâî ediplerinden ve yine Tanzimatın ikinci devresi san'atkarlarından kesin çizgilerle ayıran açık ve mühim bir fark da ha vardır.

Bu fark, Şinâsî'nin de, Ziya Paşanın da, Namık Kemal'in de birer san'atkâr olmaktan ziyade birer idealist sıfatıyla çalışmalarında; san'atlarını içtimâî faydalar için bir vasıta olarak kullanmalarında, hattâ feda etmelerindedir. Bu karakter, yeni edebî mektebin bütün mensuplarında, azalıp çokalmakla beraber, mevcuttur. Halbuki Tanzimatın ikinci

devresi mensupları bu birinciler gibi olmayacaklar ve onlar san'atlarını içtimalî faydalar uğruna feda edemiyerek san'atta bedîî gayeler takip etmek anlayışını birinci plâna getireceklerdir.

ŞİNÂSÎ

1826 - 1871

fransızca öğrenen ve Avrupaya gönderilen ilk talebe arasında bulunarak esaslı tahsilini fransızca yapan Şinâsî'yi yeni Türk edebiyatının rakip kabul etmez bir kurucusu olarak tanımak lâzımdır. Bir kısım Garp fikirlerini ve mahdut dahi olsa bazı Avrupa edebiyatı nevelerini memleketimize ilk defa onun getirdiği, tarihi bir hakikattir.

HAYATI: Tanzimatın ilânı tarihinde henüz on üç yaşında bulunan Şinâsî 5 Ağustos 1826 da İstanbul'da doğmuştur. Babası, onun doğumundan bir yıl sonraki Türk - Rus savaşında ve Şumnu muharebesinde şehid düşen bir topçu zabıtiydi. Şinâsîyi annesi önce Tophane civarındaki bir mahalle mektebinde okuttu. Sonra babasını tanıyanlar, onu Tophane idaresi kalemlerinden birine çirağ ettirdiler. Devrin bu çeşit kalemlerine, yani devlet dairelerindeki çeşitli yazı işleri bürolarına çirağ edilenler, buralarda bir nevi staj görürler, kalemlerde bulunan kültür adamları ile tanışır, bir taraftan küçük memuriyetlerini yapmakla beraber diğer taraftan bu şahsiyetlerden biri veya bir kaç huzurunda ders görerek yetişirlerdi. Bu arada bilhassa kuvvetli bir dil bilgisi ve bir edebî kültür alırdı.

Şinâsî de burada İbrahim Efendi denilen bir zattan Şark ilimlerini öğrendi; ve kısa bir zamanda düzgün manzume söyleyecek kadar da yazı sanatına vâkıf oldu. Fakat Tophane, Türkiyede yarı Avrupai bir müessesese olarak kurulmuştu. Burada Fransız müteahhasıslar bulunduğu gibi fransızca bilen bazı Türkler de vardı. Bilhassa M. Chateaucouf isimli bir ecnebi memur, -sonradan müslüman olarak Reşad Bey adını alan Avrupai bir zat - Şinâsîye fransızca, öğretmeğe başladı.

Tophane kalemindeki mevki ve itibarı gittikçe yükselen Şinâsî, 24 yaşlarında iken Tophane Mülşirliğine bir dilekçe vererek, öğrenmeğe çalıştığı fransızcasını kuvvetlendirmek için Parise gönderilmesini istedi ve gerek Tophane Mülşirinin, gerek Mustafa Reşid Paşa'nın delâletiyle Sultan Abdülmecid'den alınan izinle Parise gitti. Burada fransızcasını ilerletti ve yine İstanbul'dan aldığı bir emir veya tavsiye üzerine maliyecilik tahsiline başladı. Bir müddet Fransız Maliye Nazırlığında çalıştıktan

sonra 1853 yılında tahsilini tamamlayarak İstanbul'a döndü. Bir müddet yine Tophanede çalıştı. Fakat 1855 te Reşid Paşanın tekrar Sadrazam olması üzerine Meclis-i Maarif âzâlığına getirildi. Reşid Paşadan sonra, kısa bir müddet Sadrazam olan Ali Paşa, Şinâsîyi bu mevkiden uzaklaştırdıysa da Şinâsî, yine Reşid Paşa tarafından mevkisine iade edildi. (Ali Paşanın, daha bir takım genç istidatlara karşı bu çeşit bir cephe alışı, başta Şinâsî olmak üzere, bir çok Tanzimat ediplerini onunaleyhine çevirmiştir.)

Tarihler ve bazı kasidelerden ibaret olan ilk

manzumelerini tamamıyla eski tarzda yazan Şinâsî, 1857 yılından itibaren Avrupai mahsullerini vermeğe başladı, ve ilk defa, fransızcadan yine manzum olarak tercüme ettiği bazı manzumeleri **Tercüme-i Manzume** adıyla neşretti. Bu, Avrupai edebiyata doğru kuvvetli bir adım oldu. Fakat Şinâsî'nin asıl gayesi Türkiyede bir gazete çıkarmak ve işte burada halka halk diliyle hitap ederek, onlara Garbın ileri taraflarını tanıtmaya gayret etmekte. Bu fırsatı Şinâsîye, Türkiyede ilk hususî gazetenin kurucusu olan Ağâh Efendi verdi.

1860 yılında Şinâsî, Ağâh Efendi ile birlikte **Tercüman-ı Ahval** gazetesini çıkardı. **Ve bu gazetenin intişarı ile de Avrupai Türk edebiyatı başlanış oldu.**

Fakat Ağâh Efendinin cesur ve atılgan mücedditiğine mukabil Şinâsî çekingen, hattâ vehimli bir şahsiyete sahipti. Bu sebeple altı ay sonra Ağâh Efendinin gazetesinden ayrılarak bizzat kendi adına bir gazete çıkarmaya çalıştı. İki yıl sonra bu emelinde muvaffak olarak 28 Haziran 1862 de, Türk edebiyatı tarihinde mühim bir rol oynayan **Tasvir-i Efkâr** gazetesini, haftada iki defa çıkmak üzere,

neşretti. Seçme haberler vermekle beraber daha çok fikri, hattâ edebî bir gazete mahiyetinde yayınlanan **Tasvir-i Efkâr**'da iki sene çalıştı. Fakat vehimlendiği bazı hâdiseler üzerine 1865 yılında gazetesini Namık Kemal'e bırakarak yeniden Parise gitti.

Burada kendi âleminde yaşadı. Bazı eserler hazırladı. Fakat memleket işleriyle meşgul olmadı. Hattâ kendisinden sonra bir aralık Parise kaçmaya mecbur kalan Namık Kemal, Ziya Paşa gibi kendi yolunda yürüyen genç ediplere bile iltifat etmedi, soğuk davrandı. Şinâsînin hangi sebeple bu kadar çok vehimlendiğini kat'î olarak söylemeğe imkân yoktur. Devrin genç ve yeni fikirlerden kuşkulannması da bir sebep olmakla beraber, en mühim sebebin onun ruhi hayatında olduğu; ve Şinâsînin gittikçe vehimle dolan, gittikçe çekingen kalmayı tercih eden bir hayat sürdürdüğü muhakkaktır.

tır (1). Nitekim dört yıl sonra tekrar Türkiye'ye dönen san'atkar, artık gazetecilikle meşgul olmadı. Buna mukabil yazı dizimi bakımından hâlâ güç şartlar altında çalışan matbaacılıkta ehemmiyetli ıslahat yaptı. Bir kısım eserlerinin yeni tablolarını neşretti.

Fakat bir taraftan karısından ayrılarak, çocuğu ile yalnız kalması; bir taraftan bilfiil matbaa işleriyle çalışmanın verdiği yorgunluk; nihayet hastalık derecesini bulan vehimliliği, onu zayıf düşürdü ve 1871 yılında bir beyin hastalığı ile öldü. Bugün yerinde apartmanlar yükselen Ayaspaşa mezarlığına gömüldü. Öldüğü zaman 45 yaşında idi.

EDEBİ ŞAHSİYETİ: (Fikirleri - san'atı - getirdiği yenilikler)

Şinâsi, Fransaya bu memleketteki fikir ve edebiyat cereyanlarının en hararetli devirlerinden birinde gitmişti. XVIII'inci asrın fikir cereyanları ve büyük mütefekkirleri bu memlekette sistemli ve şuurlu bir kalkınma havası yaratmışlar, büyük ihtilâl olmuş, içten ve dıstan sarsılan halk kütlelerini önce içtimâi bir romantizm sarmış, romantik edebiyat XIX'uncu asrın ilk otuz yılındaki altun devrini yaşamış ve yeni edebî cereyanlar başlamıştı.

Şinâsi, bütün bu hâdiselerin oluşunda cemiyet ile san'atkarlar arasındaki bağılılığın yakın alâkasını görmüş, muharrirlerin içtimâi hayat üzerinde oynadıkları role dikkat etmiş ve bir çok da o devir Fransasındaki medenî ileriliğe ve hürriyet havasına hayran olmuştu.

Türkiye'ye ruhundaki bu sönmez frenk hayranlığı ile döndü ve bütün hayatınca Parise karşı dâussulayı andırır gizli bir özleyiş duydu. Hattâ Türkiye'deki Beyoğlu muhitini bir parçacık olsun Parise benzediği için, diğer mahalelere tercih ederek, ekseriya orada yaşadı.

Ruhunda Avrupaya karşı büyük bir hayranlık bulunmasına rağmen, Şinâsi, Türkiye'de kendisini bekleyen vazifeyi unutmadı. Faaliyetleri bir çok da kendi memleketinde Avrupâi bir tefekkür hayatı yaratmak gibi bir maksatla oldu.

Şinâsinin ne parlak bir üslubu, ne takdire değer bir şairliği vardı. Onun yegâne meziyeti, yeni fikirlere sahip olması ve bu yenilikleri kendi ikliminde görerek oldukça hazmetmiş bulunmasıydı. Onun basın ve edebiyat alanındaki bütün çalışmaları kuvvetli bir halkçılık idealinin eseri idi. Dilde sade lisanı, hattâ avam lisanını tercih ediyordu. Eski edebiyatın külfetli lisanından uzaklaşmak daha geniş bir tabakaya, bu tabakanın kendi lisanıyla hitap etmek en sevgili emeliydi. Hattâ:

*Esi yok bir güzeli sevdi, beğendi gönliüm
Kıskanur kendî gözümden yine kendi gönliüm*

diyecek kadar öz türkçe ile de yazmak istediği oluyor ve bu beyitlerdeki Türk dilini bizzat sâfi türkçe diye isimlendiriyordu.

Şüphesiz, halka siyasi haklarını istiyecek bir cesaret, bir şuur vermek, milletini medeniyet ve hürriyet dünyalarıyla ilgilendirmek de istiyordu. Fakat bütün bunların anlatılması ve bilhassa geniş bir kitle tarafından anlaşılması için halkın kendi lisanına ihtiyaç vardı. Şinâsi, Tercüman-ı Ahval'in ilk nüshasında bu fikrini şöyle ifade etmişti:

"Kelâm, ifade-i meram etmeğe mahsus bir mevhibe-i kudret olduğu misillü en güzel icad-ı akl-ı insânî olan kitabet dahi kalemlerle tasvir-i ke-

(1) Parise bu ikinci ikametî esnasında Şinâsi bir aralık ve bir rivâyete göre Sultan Abdülâzizle beraber Fransaya gelen Fuad Paşanın ısrarı ile İstanbul'a gelmiş fakat burada çok az kalarak tekrar Parise dönmüştür.

lâm eylemek fenninden ibarettir. Bu itibar-ı hakikate mebnî giderek umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede işbu gazeteyi kaleme almak mütezem olduğu dahi makam - münasebetiyle şimdiden ihtar olunur.,,

Gerçekten Şinâsi, umum halkın kolayca anlayabileceği bir lisan kullanmak için ısrarla çalışmış, eserlerini bazan sade bir dille, bazan saf türkçe ile, bazan da avam lisanı dediği bir halk türkçesi ile yazmıştır. Onun nisbeten eski bir dille yazılmış olan yazıları bu berikilerle ölçülemeyecek kadar az ve mahduttur.

Makalelerini kısmen eski bir dille, kısmen de yazmak istediği lisana göre kaleme almıştır. Şiirleri içinde oldukça eski lisanla söylenilmiş olanları da bulunmakla beraber, en güzelleri ve en yeni ruhta olanları ya sade dille, yahut hak dili ile yazılmış, bunlar arasına sâfi türkçe beyitler de konulmuştur. Şinâsinin öz türkçe beyitleri arasında, daha önce verdiğimiz örnekten başka şu beyitler de vardır:

*Göge mi erdi başım, yer yüzüne geldimse
Var mı bak bencileyin yıldızı dışkûn kimse?*

*Bağrım ezmez mi süzöldükçe o baygın gözler
Beni imrendirir ağzındaki tatlu sözler*

*Gören saçın arasından yüzün parıltısını
Sanur ki kara buludun içinde gün doğmuş*

Bundan başka, Divanında, La Fontaine'in Fablelerine benzeterek yazdığı küçük manzum masallardan Kartuş yavrusuyla karga hikâyesini ve Türk edebiyatında ilk Avrupâi tiyatro eseri olarak meydana getirdiği Şair evlenmesi isimli komedisini "bililtizam lisan-ı avam üzere," kaleme aldığını, Şinâsi bilhassa açıklamak ihtiyacını duymuştur. Ayrıca Osmanlı darb-ı mesellerini toplamak için çalışması da onların bir halk felsefesi oluşuna inanmasından ileri gelmiştir.

Şinâsinin Türk şiirinde ilk defa ve - nasılsa - cesaretle kullandığı bazı yeni mefhumlar da vardır. Yine Fransız edebiyatından mülhem olmakla beraber bu düşüncelerin gerek Şinâsinin şiirinde, gerek Türk şiiri tarihinde mühim bir yenilik oldukları aşîkârdır. Onun Reşid Paşaya:

*Eyâ ahali-i fazlın reis-i cumhuru
diye hitap edişiyse dilimize yerleştirdiği Reisi cumhur tabiri Türkiye'de ferd ve topluluk anlayışının yepyeni bir ifadesiydi. Bilhassa:*

*Bir itik-nâmedir (1) insâna senin kaanonun
Bildirir haddini Sultâna senin kaanonun*
diye yükselen sesinde kanunu ve kanun karşısında sultanın mevkiini kavramış kimselere mahsus açık bir cesaret bulunmaktadır. Şinâsi, bir büyük adam olarak tanıdığı Reşid Paşaya padişah ölçüsünde, hattâ ondan da üstün bir değer vermekle kalmamış; devrinin dinî anlayışlarının da üstüne çıkarak Reşid Paşayı bir çeşit peygamber saydığını söylemekten çekinmemişti:

*Aceb midir medeniyet resülü dense sana
yahut:*

*Sensin ol fahr-ı cihan-ı medeniyet ki heman
Ahdın vakt-ı saadet bilir ebnâ-yı zaman*
mısralarında böyle bir görüşün ifadesi vardır.

Şinâsi, Paristen annesine gönderdiği çok güzel bir mektupta, "din ve devlet ve vatan ve milletim yoluna kendimi feda etmeyi isterim...", demişti. "Vatan ve millet yoluna," tabiri bakımından yepyeni olan bu sözler onun memleket haricinde iken yurduna karşı duyduğu Avrupâi bir hasretin ifadesiydi. Bir başka yazısında devlet-i mevrûta tabirini kullanmıştı. Yine bir çok yazılarıyla de tamamıyla Avrupâi bir devlet ve millet görüşüne sahip

(1) İtiknâme: Azad edilen esirlere verilen kâğıt.

TÜRK EDEBİYATI TARİHİ

olduğunu meydana koyarak böyle bir devletin ve böyle bir milletin hasretini çekmişti.

Onun çok mühim bir sözü de yine Tercüman-ı Ahval mukaddimesinde: "Türk yurdunda gayri müslim tebaanın kendi lisanlarıyla birer gazete çıkarmakta oldukları halde millet-i hâkime'den hiç kimsenin, Tercüman-ı Ahval'in intişarına kadar böyle bir teşebbüse girişmediğini,, söylerken kullandığı millet-i hâkime tabiridir. Diğer Tanzimatçı- lar da görülen bu anlayışa göre: Osmanlı topluluğu içinde Türk milleti ötekilerden ayrı ve hâdim bir millettir ki, onlar; açıkça söylememekle beraber; bilhassa bu millet için çalışıyorlardı (1).

Şinâsî'nin bütün bu yazılarındaki yeni ve çeşitli mefhumlar, hiç şüphesiz büyük bir vuzuh taşımaktan uzaktır. Devrin icabı olacak, bu mefhumlar üzerinde lazım gelen izahlar yapılamamış, bunların ciddi bir münakaşası olmamıştır. Fakat her ne olursa olsun bu mefhumlar Türk edebiyatına ilk defa Şinâsî'nin kalemiyle girip yerleşmeğe başlamıştır.

Şinâsî'nin Türk şiirinde yaptığı bazı yeniliklerde yine Türk edebiyatında yeni bir edebî anlayışın mukaddimesi mahiyetindedir.

Gerçi bu manzumelerde nazım şekli bakımından her hangi bir yenilik bulunduğu ileri sürülemez. Şinâsî de Divan şairleri gibi münâcât'lar, kasideler, gazeller, nazireler söylemiş, devrinin bazı inşaatı için; doğum ve ölüm hâdiseleri için tarihler düşürmüştür. Ancak bütün bunlarda Şinâsî'nin tamamıyla klâsik bir Divan şairi gibi hareket etmediği ve bu tarz şiirde bazı göze çarpar değişiklikler yaptığı muhakkaktır. Meselâ içinde:

Ettin azâd bizi olmuşken zulme esir
Cehlî'niz sanık idi kendimize bir zencir.

beyti bulunan bir medhiyesi, kasîde ismini taşıdığı halde mesnevî tarzında yazılmıştır. Gerek bu manzumede gerek yine Resîd Paşa için söylenilmiş diğer kasidelerde Paşanın ismi ehemmiyetle anılmış ve onun Türkiyede yaptığı yeniliklere:

Muhyî-i devlet ü din, muhterî-i Tanzimat

gibi mısralarla ve ısrarla temas olunmuştur. Bu kasideleri artık Resîd Paşadan başka bir "büyük,, e takdim etmek mümkün değildir. Çünkü içinde teorik bir büyüklüğün değil belirli bir insanın medhi vardır. Hattâ Şinâsî, çok kere Resîd Paşanın şahsından ziyade ısratını öven mısralarında daha sağlam bir lisan kullanmıştır. Şairin diğer manzumelerinde de yine ekseriya aynı "hakikat rengi,, birinci plân almakta ve bu manzumeleri ören beyitlerde avrupalı bir mevzu birliği göze çarpmaktadır.

Esasen Şinâsî'nin mühim bir kısım şiirlerinde görülen en dikkate değer yenilik bu manzumelerin eski Türk şiirinde olduğu gibi mısra ve beyitler üzerinde işlemekle meydana getirilen tezyîni bir parça güzelliği anlayışıyla değil, Avrupalı bir anlayışla yazılmış olmalarındadır: Şinâsî'nin bir kısım şiirleri san'at kaydına bağlanmadan söylenilmiş mısra ve beyitlerle örülerek bunlarda manzumenin bir fikir etrafındaki bütünlüğüne ve yine bütün manzumedeki toplu güzelliğe kıymet verilerek istenilmiştir. Küçük Divanındaki samimî ve berrak münâcâtından başlayarak İlahî isimli bir manzumesinde, Kasîde-i Bâîye'sinde, Arz-ı mahabbet isimli sade ve samimî aşk şiirinde ve nihayet bilhassa La Fontaine tarzı küçük manzum masallarında bu Avrupalı havayı sezmeğe kat'iyen müşkül değildir.

Şinâsî'nin manzumelerinde hissi olmaktan zi-

(1) Tanzimatın birinci devre sanatkarlarında Türk milliyetçiliği ülküsü bulunmakta beraber onların bu ideallerini nasıl gizlemek zorunda kaldıklarını Namık Kemal'den bahsederken daha etraflı bir şekilde söylemek mümkün olacaktır. (Bakınız: Namık Kemal.)

yade fikrî bir karakter vardır. Onun, söyleyiş bakımından teknik hatalarıyla dolu, imâleli, zihafî, zavıf ve durgun mısralarındaki yegâne çekici unsur, bilhassa kendi devri için yeni tarafları olan bu fikir unsurudur. Yine bunun içindir ki Şinâsî, bir edebî devrin kurucusu olduğu halde Türkiyede bir şiir, hattâ nazım ekolü kuramamış, (1) fakat gerek manzum, gerek mensur yazılarındaki yeni ve kuvvetli fikirlerle başta Namık Kemal, Ziya Paşa ve Recâî-zade Ekrem olduğu halde Tanzimat devrinin en tanınmış simaları üzerinde ciddi bir tesir uyandırmıştır.

ESERLERİ :

Şinâsî'nin en mühim eseri hiç şüphesiz gazeteleri ve bu gazetelerdeki makaleler'dir.

Tamamiyle Avrupadaki örneklerinden müphem olan bu çeşit yazılarıyla ki Şinâsî Türk edebiyatında Avrupalı edebiyatın küşad resmini yapmıştır. Edebiyatımızda makale ve bilhassa başmakale nevî bu suretle başlamış, Şinâsî bu yolda oldukça başarılı örnekler vermiştir. Vatan, millet mefhumları, medeniyet ve cemiyet dâvâları, lisan meselesi gibi mevzular bu makalelerin ana konuları arasında yer almıştır.

Bilhassa Şinâsî ile Said Paşa arasında açılan bir dil ve gramer münakaşası, Tasvir-i Efkâr ile Ruznâme-i Ceride-i Havadis gazetelerinde dört ay süren bir tartışma mevzuu olmuş ve bu münakaşa, Türk edebiyatında ilk defa yapılan bir Avrupalı tenkid örneği sayılmıştır. Şinâsî, Said Paşanın bir makalesinde kullandığı Mes'ele-i mebhuset-ün anha ve Terceme-i sâlifet-üz zikir ve Tâl-ü dirâz gibi tabirleri muharririn kendi icadı veya "eser-i taklidi,, olarak göstermiş ve Türk diline arabî ve fârisîden gelen kelimelerin dilimizde kendi kaideleriyle birlikte yerleşmelerindeki yersizliğe dikkat etmiştir. Türkenin istiklâline engel olan bu fena itiyadın Şinâsî'yi muhtarip ettiği anlaşılmaktadır. . Mebhuset-ün -anhâ meselesi diye şöhret kazanan bu münakaşayı Şinâsî, büyük bir ciddiyetle idare etmiş, karşı tarafın itirazlarını sükûnetle karşılamış, meseleyi şahsiyet dâvası haline getirmeden belirtmeğe çalışarak soğukkanlı ve ağırbaşlı bir tenkidin nasıl yapılabileceğine dair iyi bir örnek vermiştir.

DURUB-I EMSAL-I OSMANİYYE:

Daha Tercüman-ı Ahval'in ilk sayısına yazdığı bir takdim yazısında "Giderek umum halkın ko-

laylıkla anlayabileceği,, bir lisan kullanacağını haber veren Şinâsî, halk diline ve bir halk felsefesi diye kabul ettiği ata sözlerine ciddi bir değer vermiştir. Bu arada Türk Ata sözlerini toplayıp neşretmeyi düşünmüş ve onun Durûb-ı Emsâl-i Osmanîyye isimli eseri işte bu çalışmanın mahsulü olmuştur. Şüphesiz tam bir folklor araştırıcılığının eseri olmamakla beraber muharririn bu darbi mesellerle meşgul olurken taşıdığı fikirler, kendi devri için, dikkate değer bir kıymeti haizdir.

"Durûb-ı emsâl ki hikmet-ül avamdır, lisanından sâdir olduğu milletin mahiyet-i efkârına delâlet eder. Durûb-ı emsâl-i Osmanîyye ise cümleten ma'nîdardır,, diyerek onları niçin ve ne şekilde topladığını izah eden Şinâsî'nin bu eserini yine halkçı bir zihniyetle hazırladığı aşîkârdır. Durûb-ı emsâl-i Osmanîyye ilk defa 1863 te Tasvir-i Efkâr gazetesinde basılmıştır.

(1) Şinâsî'yi şiir sahasında takip ederek bir başarıya ulaşmış her hangi bir kimse göstermek mümkün değildir. Onun yalnız "Saf türkçe,, diye isimlendirdiği tarzda belki bir iki zavıf muakkibi olmuştur. Hâlet Beyin Dolap mecmuasında neşrolunan:

Düşkünüm bir saçı kare gözü kare güzele
Sevgisiyle bana gündüz geceden kare gelür
Beyti şimdilik böyle bir ihtimali düşündüren münferit vakalar arasındadır.

ŞAIR EVLENMESİ : Şinâsî'nin, Türkiye-deki yüksek zümre edebiyatı tarihinde başlı başına bir yenilik olarak kabul edilen diğer mühim bir eseri de Şair evlenmesi'dir. Şair evlenmesi, Türk edebiyatında Avrupâî tarzda yazılıp, neşrolunan ilk tiyatro eseri'dir (1). Küçük çapta bir karakter komedisi olan Şair evlenmesi ile Şinâsî, Garp tesiri altında fakat tamamiyle yerli malzeme ile işlenmiş milli bir tiyatro örneği vermeğe muvaffak olmuştur.

Eserin mevzuu ve kahramanları halk içinden seçilmiştir. Komedinin tertibinde vak'a ve hareket zenginliğinden ziyade bu halk tipleri'nin muvaffakiyetle canlandırılmasına dikkat edilmiştir. Muharrir, mevzuunu seçerken Türk içtimai hayatında ve eski halk tiyatrosunda; dram unsurundan daha zengin bir an'aneyle sahip olan; komedi unsuru'na bilhassa dikkat etmiştir:

"Şairliğinden ve hoppalığından başka meziyeti ve her hangi bir geliri olmayan bir delikanlı, oturduğu mahalledeki iki kız kardeşten yaşça küçük, boyca büyük olan Kumru Hanımı sever. Araya Zibâdudu, Habbe kadın gibi kılavuz ve yenge kadınlar koyarak sevgilisi ile nikâhlanmağa muvaffak olur. Halbuki aynı kadınlar ve mahalle imamı delikanlıya bir oyun oynatarak kızlardan boyca değil, yaşça büyük olanı ona gelin getirirler. Bu geçkin, çirkin ve kambur kızın yüzünü bile görmeğe tahammül edemiyen delikanlı, fenâlıklar geçirmeğe başlar. Onu, içine düştüğü bu müşköl durumdan, ağır başlı arkadaşı Hikmet Efendi, imamın yan cebine bir kese akçe koymak suretiyle kurtarır. İmam, bu işte bir yanlışlık olduğunu anlamaya başladığını, kendisinin bu delikanlıya büyük kızı fakat yaşça değil, boyca büyük kızı nikâhlanmış olduğunu söyler. Ve genç şairi narin endamlı sevgilisi Kumru hanıma kavuştururlar..."

Eserde bu tiplerden başka Batak Ese isimli bir mahalle bekçisi, Atak Köse adında bir mahalle süp-

(1) Geçen asırların halk edebiyatı bölümlerinde bildirildiği gibi; içtimai bir ihtiyacın tabii mahsulü olan "tiyatro," Türkler arasında en eski devirlerden beri mevcuttu. Türk medeniyetinin daha ilk çağlarında dini törenlerden doğma bir tiyatrolunun mevcudiyetini düşündürecek sebepler çoktu. Yine ilk Türk toplulukları arasında şiiri, musikiyi ve raksı bir araya toplayan bir çeşit "ayta," oyunu oynandığı muhakkaktır. Şairlerine oyun ismi veren bir kısım Türklerden başka, bilhassa Göktürkler devrinde Ergenekondan çıkış hatırasını temsil eden ve tiyatroya çok benzeyen milli ve dini bir tören yapıldığını biliyoruz.

Eski Türkler arasında esasen bir Şark tiyatrosu olan gölge oyunu, kukla oyunu gibi tiyatro çeşitleri de geniş bir hayat sahası bulmuştu. İslâm medeniyetli çağlarında Türk yüksek zümre edebiyatı tiyatroya değer vermediği için, bu çeşit oyunlar daha çok bir halk edebiyatı hareketi halinde yaşamışlardır. Halk toplulukları karşısında bir nevi monoloğ söyleyerek tek başlarına zengin ve taklilli tiyatrolar oynayan Meddahlardan başka gölge oyunu (Karagöz), ortaoyunu, kukla oyunu gibi oyunlar da tamamiyle halk hayatı içinde yaşayan çeşitli sahnelerin kuvvetli ve karakteristik aktörleri halinde idi. Halkımız, içtimai hayatımızın bozuk giden taraflarını, aramızda yaşayan komik tipleri büyük bir ustalıkla sahneye getirmesini bilmiş ve kendi yarattığı bu tiyatrolar karşısında asırlarca çok zevkli ve heyecanlı zamanlar yaşamıştır.

Bütün bu oyunlarda, Türk halkındaki komedi dehasının yarattığı kuvvetli tipler ve zeki nükteler bulunduğu inkâr edilmez bir hakikattir.

Fakat Türk edebiyatında Avrupâî tiyatro ancak Tanzimat devrinde başlamıştır. Daha Şinâsî'nin eserinden evvel mevcut olan bu tiyatro hayatı ve Avrupâî Türk tiyatrosu hakkında ileride "Tanzimat devrinde tiyatro," başlıklı ayrı bir bölüm bulunacaktır.

rünlüclüslü ve daha bir takım mahalleli vazife almışlardır.

Şair evlenmesi, oldukça başarılı bir halk ve sahne dili ile yazılmıştır. Muharrir, eserinin sonunda, bu kitabın "bililtizam lisan-ı avam üzere kaleme alındığını," söylemeyi ihmal etmemiştir. Bu eserde, bütün şahısların, "temsil ettikleri tip'lere mahsus bir lisan, kullandıkları görülmektedir. Kılavuz ve yenge kadınların konuşmaları tamamiyle bu çeşit kadınlara mahsus mübalâğalı mahalle karısı cümleleriyle. Bekçi ve çöpçü ise Anadolu köylülerine mahsus bir şiyve ile konuşturulmuştur. Eserde halk tiyatrosundan alınmış tekerleme'ler, arapça, farsça kelime ve tabirlerin Türk halkı arasında; güya başka bir söz gibi anlaşılacak; alaya alınması neticesinde söylenen cinaslı sözler nevinden kuvvetli bir Karagöz ve orta oyunu an'anesi vardır. (Meselâ Batak Ese, tiyatroya Tarator der. Ferasetlû sözünü feres atlı şeklinde anlar. İmam, kendisine teklif edilen kese için: İstemem, yan cebime ko. der. Bu hareketine itiraz edenlere ise: — Hayır yan cânımda durma git. diyorum! diye cevap verir.)

Her halde Şinâsî, Türk halk tiyatrosundan edindiği intibaları, Fransız, bilhassa Molier komedisi ile birleştirmeğe çalışmış ve bir ilk eser olmak dolayısıyla bu emelinde muvaffak da olmuştur.

Şinâsî, Şair evlenmesi'ni 1859 yılında yazdığını haber vermektedir. Bu tarih, fransızcadan ilk defa bir roman tercümesi yapan Yusuf Kâmil Paşanın da Télémaque romanını dilimize çevirdiği tarihtir. Böylelikle 1859 yılı, bir yıl sonra kat'i olarak başlayacak olan Avrupâî Türk edebiyatına en yakın bir basamak olmuştur.

Şair evlenmesi, ilk defa Tercüman-ı Ahval gazetesinde ve 1860 yılında tefrika edilmiş ve yine aynı yıl içinde aynı gazetenin basımhanesinde bir defa da kitap halinde tabedilmiştir. Eserin neşri tarihinde yalnız bir defa Ceride-i Havadis gazetesi onu, Kocakarı masalı tabiriyle takdim ve tenkid etmiştir. Bu, gazete satışı rakabeti yüzünden yapılmış yersiz ve mânasız bir tenkidden başka bir şey değildir. Eser, ciddi olarak, neşrinden çok sonra, İbrahim Necmi ve Ahmed Rasim tarafından tetkik ve neşredilmiş ve daha etrafın, ciddi bir tab'i da Mustafa Nihad Özön tarafından 1943 te yayınlanmıştır. Bir defa Selânikte temsil edildiği haber verilen Şair evlenmesi, yakın yıllarda İstanbul Şehir Tiyatrosu Türk klâsikleri repertuarı arasında lâayık olduğu mevkii almış bulunmaktadır.

Şinâsî'nin şiirleri az sayıda olmalarına rağmen Divan-ı Şinâsî adı verilen küçük bir kitapta toplanmıştır. Şairi tarafından Müntahabat-ı eş'ar diye adlandırılan bu kitap 1862 ve 1870 senelerinde iki defa basılmış, üçüncü ve dördüncü tabii'ları da Kitabhâne-i Ebüzziya marifetiyle ve Divan-ı Şinâsî adı ile yayınlanmıştır. Divan-ı Şinâsî'nin son iki tab'i 1885 ve 1892-93 yıllarında yapılmıştır.

Bu küçük divanı teşkil eden şiirler, bilhassa şekil bakımından tamamiyle divan şiirinin şekilleriyle meydana getirilmiştir. Şiirlerde kullanılan vezin de yine münhasıran aruz veznidir. Bu Divanda iki mısralık bir Tahmîd, mesnevi şekliyle yazılmış, samimî bir Münâcât, bir İlâhî, Tehlîl ve Tevekkül isimlerini taşıyan iki kit'a ve beyitler vardır. Bunu takip eden kasideler kısmında bulunan beş kasideden beşincisi, Nef'i'nin bir kasidesine yazılmış küçük bir nazîredir. Diğer dördü Mustafa Reşid Paşa namına söylenilmiş yeni ruhlu, samimî kasidelerdir. Bunlardan bir tanesi, kaside ruhunu taşımakla beraber mesnevi tarzında yazılmıştır.

Şinâsî'nin bu şiirlerini takip eden bir kaç gazel'i daha ziyade hikemî mahiyette gazellerdir. Samî'nin bir gazeline İzzet Molla'nın ve Şinâsî'nin söyledikleri nazîreler de bu kısma ilâve edilmiştir. Bun-

dan sonra Sultan Mecid için söylenilmiş bir marş, bazı medhiyeler, Arz-ı mahabbet isimli yeni ve bütün bir şiir, bazı beyitler ve mısralarla devam eden Divanda muhtelif hâdiseler için söylenilmiş tarihler de mühim bir yer almaktadır.

Fakat Şinâsi Divanının en orijinal kısmı, muharririn La Fontaine tarzında yazarak şiirleri arasına ilâve ettiği Tenasüh, Eşek ile tilki hikâyesi, Karakuş yavrusu ile karga hikâyesi, Arı ile sivrisinek hikâyesi gibi küçük ve mizahî manzum mısralardır.

Türk şairleri arasında ilk defa Fransızca şiir söyleyen şima da yine Şinâsi olmuş ve kendi manzumelerinden bazı mısraları Fransızcaya tercüme ederek divanına asıllarıyla birlikte ilâve etmiştir. Bunlar arasından Mümâcât'ındaki iki beyitin Fransızcaya tercümesini bir fikir vermek üzere buraya aynen naklediyoruz:

Aslı :

Pâdişâhın odur pâdişeh-i lem-yezeli
Saltanat sürmededir kendiliğinden ezeli
Devlet-i hâssı bekaa üzere olummuş bünyâd
Öyle devlet ki anın hükümüne olmuş münkaad

Terçümesi :

O grand Dieu roi des rois, maître de la nature
De toi-même régnant de tout éternité
Ton empire est fondé sur l'immortalité
Empire que régit ta libre dictature.

TERCÜME-İ MANZUME : Şinâsi'nin "Fransız lisanından Türkçeye nazmen tercüme eylediğim bazı es'ardır., diye takdim ettiği bu kitap, muharririn Rasine'den, Lamartine'den, La Fontaine'den, Gilbert ve Fénelon'dan seçip tercüme ettiği bazı manzumeleri, asıllarıyla birlikte ihtiva etmektedir.

İlk defa 1859 yılında taş basması ile tabolunan bu eser, yine aynı yılda yazılan Şair evlenmesi komedisi ile birlikte Şinâsi'nin Türk edebiyatını Avrupalılaştırmak yolunda attığı ilk kat'ı adımlardan biri olmuştur. Fransız şiirini Türkçeye getirmek, Fransız tiyatrosunu Türk tiyatrosu ile birleştirmek gibi Avrupalı yollarda yapılan bu hareketler, hem en bir yıl sonra, 1860 ta Tercüman-ı Ahvalin neşri ile en kat'ı bir şekilde başlayacak olan Avrupalı Türk edebiyatının en yakın müjdecileriydi.

Tercüme-i manzume 1885 te Ebüzziya tarafından bastırılan Divan-ı Şinâsi'nin sonuna da ilâve edilmiştir.

Şinâsinin bunlardan başka "Tı," harfine kadar hazırladığı söylenilen bir lûgat kitabı yazmış olduğuna Mustafa Nihad Özön tarafından muhakkak nazariyle bakılmakta ise de bu esere henüz hiç bir yerde tesadüf olunmamıştır. Muharririn Tasvir-i Efkâr'da yazdığı bazı siyasi ve edebî yazıları ise yine Kitaphâne-i Ebüzziya tarafından Müntahaba-i Tasvir-i Efkâr adıyla neşrolunmuştur.

ZİYA PAŞA

1825 - 1880

Avrupalı Türk edebiyatının ikinci mühim şiması, Ziya Paşa'dır. Ziya Paşa, Şark edebiyatı kültürüyle yetişmiş, sonra kısa bir zamanda Garba dönerek Türk edebiyatına Avrupalı bir çeşni vermek için çalışanlar arasında esaslı bir mevki almıştır. Eski san'at ve edebiyat anlayışlarını değiştirerek, edebiyatımıza tabii bir söyleyiş ve millî bir çehre vermek için çalışmış; bilhassa halk lisanına ve halk zevkine inerek, halk edebiyatının vezin ve şekillerinden faydalanmak gibi fikirler, Ziya Paşanın da kuvvetle ileriye sürdüğü ve zaman zaman müdafaa, hattâ tatbika kalkıştığı fikirler arasındadır. Şu kadar ki

Ziya Paşanın bu yeni fikirler uğrunda sistemli ve bilhassa sürekli bir şekilde çalıştığı söylenilemez.

Ziya Paşa, ne en güzel eserleri olan şiirlerini yazarken eski dilden ve eski şekillerden uzaklaşmış; ne de yeni ve cesur görüşlerini tam ve berrak bir anlayışla ve gittikçe artan bir hızla müdafaa ve tatbik etmiştir. Ziya Paşada halka inmek, halk dilinden faydalanmak düşünceleri çok kere yerli ihtiyaçların eseri olmaktan ziyade XVIII inci asır Fransız fikir hareketlerinden ve yine Fransız romantizminden alınma ve kısmen fantastik bir görünen mahsulüdür. Yine onun, Divan şairlerimizi inkâr etmeğe kadar varan ataklıkları yanında Divan tarzı şiir söylemekte ısrar etmek ve hattâ yıkmak için çalıştığı bu eski edebiyata reklâm yapmaya kalkmak gibi hareketleri de Ziya Paşayı, Namık Kemal, hattâ Şinâsi ölçüsünde bir idealist sayabilmemizi güçleştirmektedir.

Ziya Paşa, İstanbulda Kandilli'de doğmuştur. Babası, Galata gümrüğü kâtiplerinden Feridüddin Efen'dir. Münevver bir aileye mensup olmayan Ziya gerek Defter-i â'mâl isimli hatırat tecrübesinde, gerek Harâbât isimli eserinin manzum mukaddimesinde bizzat verdiği malûmata göre babasının, meselâ farişi öğrenmeyi menedecek derecede mutaassıp olmasına rağmen, bu dili ve diğer bilgilerini, daha çok, Anadolu'lu ârif bir adam olan lalâsinin teşvikiyle öğrenmiştir. Yine Beyazıt Rüşdiyesi'nde okuduğu sıralarda, henüz on beş yaşlarında iken, lalâsi İsmail Ağa'dan dinliyerek; Türk halk şairlerini tanımış, onların, yine lalâsından dinlediği şiirlerinden zevk almaya başlamıştır.

On yedi yaşlarında iken Sadrazamlık mektubî kalemine kâtip olmuş ve Divan edebiyatı sahasındaki kültürünü bu kalemde, devrin tanınmış Divan şairleriyle bir arada bulunmak gibi bulunmaz bir fırsat neticesinde ilerletmiştir. Ziya Paşanın Mektubî kalemindeki memurluğu on bir yıl sürmüş ve genç şair, burada gittikçe olgunlaşarak, zamanının Divan şairleri arasında mühim bir mevki almıştır. Kuvvetli bir teknikle ve kolaylıkla söylediği şiirleri derhal dillende dolaşmış ve san'atkâr akşam zamanları eski tarz şiirin son muhiti olan meyhanelerde en çok aranan bir şair olmuştur.

Ancak genç şairin zekâ ve kabiliyeti, kabiliyet tanımakta büyük bir maharet gösteren Mustafa Reşid Paşa'nın gözünden kaçmamış ve Ziya Bey, 1855 yılında, Reşid Paşanın delâletiyle saraya alınarak Mâbeyin üçüncü kâtipliğine tayin edilmiştir. Bu saray katipliği, Ziyanın hayatında bir dönüm noktasıdır. Genç şair, burada Fransızca öğrenerek Garp kültür ve medeniyetini tanımaya başlamıştır. Mabeyin Müşiri Ethem Paşa, Fransızcadan tercüme-yeye çalıştığı Endülüs tarihi isimli bir eserin dilimize daha artistik bir lisanla çevrilmesi hususunda kendisinden yardım istemiş ve bu müsterek tercüme, genç şairin, gerek Fransızcasının ilerlemesinde, gerek tercüme kabiliyetinin teşekkülünde büyük bir rol oynamıştır.

Ziya, Fransızcadan tercüme yapmak yolundaki mesaisini burada gittikçe artırmış, bu arada yine Fransızca eserlerden faydalanarak fakat daha sade bir dille bizzat bir Engizisyon tarihi yazmıştır.

Ancak Reşid Paşanın ölümü üzerine Ziya Beyin saraydaki rahatı bozulmuş ve yeni Sadrazam Ali Paşa, Reşid Paşa taraftarı gençlere karşı cephe aldığı için, san'atkârı buradan uzaklaştırmıştır. Bundan sonra, sırasıyla, Zaptiye Müsteşarlığı, Kıbrıs Mutasarrıflığı, - burada hastalanması üzerine - İstanbul'da Meclis-i Valâ azalığı, De'avi Nazırlığı, tekrar Amasya ve Samsun Mutasarrıflıkları, nihayet yeniden İstanbulda Meclis-i Valâ azalığı gibi çeşitli vazifelere gönderilip getirilen Ziya, 1867 yılında bir defa daha Ali Paşanın hismına uğrayarak Kıbrıs

ŞİNASİ'NİN ESERLERİ VE ESERLERİNİN ÇEŞİTLİ BASIMLARI

Nejdet SANÇAR

Tanzimat çağı edebiyatçıları arasında mühim bir mevki olan Şinasi, o topluluğun en az eser veren yazarlarındanadır. Tanzimat ediplerinden Namık Kemal, Abdülhak Hâmid ve Ziya Paşa'daki edebî nevi çeşitliliği Şinasi'de görülmez. O, kalemini en çok nazım sahasında kullanmıştır. Bir tek piyesi ile atasözleri toplaması da eserleri arasındadır.

Şinasi'nin en büyük çalışması gazetecilik alanındadır. İlk olarak 1860'da Ağa Efendi ile birlikte Tercüman-ı Ahval'i, daha sonra tek başına Tasvir-i Efkar'ı çıkarmıştır. Tasvir-i Efkar'da yayınladığı makalelerden bir kısmı, sonradan Ebüzziya Tevfik Bey tarafından iki ayrı ciltte toplanmıştır.

Şinasi'nin eserlerinden Müntahabat-ı Eş'ar, Tercüme-i Manzume ve Durub-i Emsal-i Osmanîye kendi tarafından yayımlanmıştır. Müntahabat-ı Tasvir-i Efkar umumî adı altında Ebüzziya Tevfik tarafından yayınlanan iki cilt ise, ölümünden sonraki yılların kitaplarıdır.

Bu bibliyografyayı hazırlarken, Şinasi'nin sayısı az olan eserlerinin bütün basımlarını görmem mümkün olmadı. Ayrıca, Reşid Paşa için yazdığı dört kasidenin hususî bir basımının iç ve dış kapaklardan mahrum bir nüshası, bu kitabın da künyesini tam olarak tespit edememek neticesini verdi.

Bu serinin evvelki yazılarında, yazarların eserleri, konularına göre sınıflara ayrılarak sıralanmışlardı. Şinasi'nin eserlerinin sayıca az oluşu sebebiyle böyle bir sınıflandırma yapmadım.

Müntahabat-ı Eş'ar

Şinasi'nin, başta meşhur «Münacat» olmak üzere Reşid Paşa için yazılmış kasideleri, gazelleri, manzum hikâyeleri, sade Türkçe ile yazılmış manzumeleri, beyitleri, mısraları ve birkaç küçük parçasının Fransızca tercümelerini içine alan bu kitap bir çok defalar basılmıştır.

Birinci Basım : 15 sefer 1279 (= M. 1862) tarihinde İstanbul'da Tasvir-i Efkâr gazetesinde yapılmış olduğu bilinen ilk basımı görüp künyesini tespit edemedim.

İkinci Basım : 1287 şabanında (= 1870) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr Matbaası'nda yapılan ikinci basım 18 X 12.5 boyunda 88 sayfadır. İçindeki kayda göre düzeltilmiş ve ilâveli bir basımdır.

Üçüncü Basım : 1289 muharreminde (= M. 1872) İstanbul'da Matbaa-i Amire'de yapılan üçüncü basım 16 X 10.5 boyunda 63 sayfadır. Kitabın ilk sayfasında : «Şinasi Efendi merhumun müntahabat-ı eş'arından olup mukaddeme tab olunan nushanın ayıdır» kaydı vardır. Bu kayda göre, Şinasi'nin ölümünden bir yıl sonra yapılan bu basımın 1287 basımının aynı olması lâzım ise de, gerçekte iki basım arasında birtakım farklar vardır (*)

Dördüncü Basım : 1303 (= 1885/86) tarihinde İstanbul'da Matbaa-i Ebuzziya'da yapılan dördüncü basım 15 X 10 boyunda 116 sayfadır. Kütüphane-i Ebuzziya serisinin 15 — 16. kitabı olan bu basım, Şinasi'nin Fransızcadan nazmen yaptığı tercümele: de ilâve olunmuş ve bu sebepten esere «Divan-ı Şinasi» adı verilmiştir.

Bu lütfu etmelidir fikr ü şükr ü zikr insan
beyti, Nef'inin bir kasidesine Şinasi'nin naziresi (Sf. 24 — 25), Sami'nin bir gazeli ile İzzet Molla'nın ve Şinasi'nin buna nazireleri (Sf. 28 — 33), bazı küçük parçalar ve Fransızcadan çevrilmiş beyitler (Sf. 86 — 87) üçüncü basıma alınmamıştır.

(*) Bu farkları 3 bölümde toplamak mümkündür :

- 1 — Farkın bir kısmı tertip değişiklikleridir. Üçüncü basımda manzumelerin bir kısmının yerleri ikinci basımdakinden farklıdır. Meselâ; ikinci basımda önce gazeller, sonra tarihler alınmışken, üçüncü basımda bu sıra bozulmuştur.
- 2 — Diğer bir fark, ikinci basımdaki bazı kayıtların üçüncü basımda kısmen değiştirilmiş olmasıdır. Meselâ; Reşid Paşa için yazılmış kasidelerden birincisinin başlığı 1287 basımında: «Esbak sadriazam merhum Reşid Paşa için» (Sf. 7) olduğu halde, diğerinde bu kayıt kaldırılmış ve dördüncü kasideye ait olmak üzere : «Sadr-ı esbak merhum Reşid Paşa hazretlerinin şifayışını mutazammın kasaid-i erbaa» cümlesi konmuştur (Sf. 6.)
- 3 — Nihayet son bir fark, ikinci basımda bulunan bazı manzumelerin üçüncü basıma alınmamış olmasıdır. Meselâ, 1287 basımının başında bulunan :
Değil mi Tanrının ihsanı akl ü kalb ü lisan

Eserin ilk 90 sayfası «Müntahabat-ı Eş'ar», geri kalan bölümü «Tercüme-i Manzume» dir. İki kitabın arası boş bir yaprakla ayrılmış ve «Tercüme-i Manzume» ayrı bir içkapakla basılmış olduğundan, bu basım, her iki eserin de yeni bir basımı durumundadır.

1945 Basımı : Eserin yeni harfli basımı 1945 yılında Ankara'da Ahmet Sait Matbaası'nda yapılmıştır. Bu basım Akba'nın «Türk Muhtarileri Serisi» nin II inci kitabıdır ve Muallâ Anıl tarafından tertip edilmiştir. 20 X 13 boyunda 76 sayfa olan eserin başında «Şinasi'nin Hayatı» başlıklı dört sayfalık bir bölüm vardır. Manzumeler 5 — 60. sayfalardadır. Son 16 sayfalık bölüm sözlüktür.

Tercüme-i Manzume

Şinasi'nin, Fransız şairlerinden Racine, Lamartine, Lafontaine, Gilbert ve Fénelon'dan nazmen yaptığı tercümelerden meydana gelmiş bir eserdir.

Birinci Basım : İkinci basımdaki kayda göre 1859 da yapılmış olan birinci basımı görüp künyesini tespit edemedim.

İkinci Basım : 1287 ramazanında (= M. 1870) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr Matbaası'nda yapılan ikinci basım, 20 X 13 boyunda 28 sayfadır. Ancak kitabın bir sayfasına Fransızca metinler ve karşı sayfalarına da tercümeleri konduğu ve her iki sayfaya da aynı rakam yazıldığı için, kitap 14 sayfa olarak gözükmektedir.

Üçüncü Basım : 1303 (= M. 1885/86) tarihinde İstanbul'da Matbaa-i Ebüzziya'da yapılmış olan üçüncü basım, yukarıda bahsedilen «Divan-ı Şinasi» nin ikinci bölümüdür. Eserin 93 - 116. sayfalarında bulunmaktadır.

Kas'deler

Şinasi'nin, Mustafa Reşid Paşa için yazdığı dört kasidenin bir araya getirilmesiyle meydana gelen bu eserin gördüğüm tek nüshasının dış ve iç kapakları bulunmadığı için, şairin, kitaba verdiği adın ne olduğunu tespit edemedim.

Gördüğüm bu nüshada tarih, yer ve matbaa kayıtları yoktur. Birinci sayfadaki : «Sadr-ı asbak merhum Reşid Paşa Hazretlerinin sı-tayışını mutazammın bazı kasaid-i âcizanemdir.» kaydı ve cümlenin altında «Şinasi» adı bulunduğundan, eserin, şairi tarafından bastırıldığı anlaşılıyor.

Eser, 20 X 13 boyunda 15 sayfadır. (**)

Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr

Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr, Ebüzziya Tefik Bey tarafından Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlanmış yazılardan derlenmek suretiyle meydana getirilmiş bir antolojidir. Siyasiyat, mübahaset ve mütenevviyat diye üç bölüm üzerine tertiplenen antoloji, beş kitaptır. Bunlardan ikisi Şinasi'ye aittir ki Ebüzziya Tefik Bey tarafından bu ciltlere Matbaa-i Ebüzziya'da yapılmış olan bu basım 15 X 10,5 boyunda 64

Mes'ele-i Mebhusetün Anha

1864 yılında Ruzname ve Tasvir-i Efkâr gazeteleri arasında çıkan ve sonunda bir dil meselesi halini alan meşhur tartışma sırasında, Şinasi'nin yazdığı yazılardan meydana gelmiş olan bir cildir.

Eser, 1303 (= M. 1885/86) tarihinde İstanbul'da Matbaa-i Ebüzziya'da basılmıştır. 15 X 10,5 boyunda 104 sayfadır. Kitaphane-i Ebüzziya serisinin 23 — 24. kitabıdır.

Edebiyat

Edebiyat adı verilmiş olmakla beraber, çeşitli konulara ait makalelerden meydana gelen bu cilt, üç kere basılmıştır.

İlk iki basımı göremedim.

Üçüncü Basım: 1311 (= M. 1893/94) tarihinde İstanbul'da «Mes'le-i Mebhusetün Anha» ve «Edebiyat» adları verilmiştir. sayfadır. Eserin Üçüncü sayfasında Şinasi'nin küçük bir resmi ve resmin altında «vefatı 17 Eylül 1871» tarihi bulunmaktadır.

(**) Eserde kasidelerin sıralanışında ne alfabetik, ne de kronolojik bir sıra gözetilmemiştir. İlk olarak :

Asafa aklına dilbestedir akl-ı fa'al

ikinci olarak :

Gelelim zat-ı Reşid'in şerefi mebhasine

üçüncü olarak :

Dilin iradesini başta akl eder tedbir

sonuncu olarak :

Barekâllah zehi sadr-ı Reşid-i devran

mısraları ile başlayan kasideleri alınmıştır. Bu dört kasidenin yazılış tarihleri, manzumelerinin üzerinde sırası ile 1272, 1274, 1273 ve 1265 dir.

Durub-i Emsal-i Osmaniyye

Şinasi'nin tabiri ile «kaba tabirâtı» ihtiva etmiyen atasözlerinden meydana gelmiş bir eserdir. Ayrıca, Türk atasözlerine benzer mânadaki Arapça, Fransızc ve Fransızca atasözleri de tespit edilmiş ve bunların asılları Türkçeleriyle birlikte Türkçe karşılıklarının altına ilâve olunmuştur.

Birinci Basım : 1280 muharreminde (= M. 1863) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr gazetesinde yapılmıştır.

İkinci Basım : 1287 cemaziyelâhırında (= M. 1870) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr Matbaası'nda yapılan ikinci basım düzeltmeli ve ilâveli olup 18X12 boyunda 329+[2] sayfadır. Eser, Şinasi'nin atasözleri hakkında bir önsözünü ihtiva etmektedir.

Üçüncü Basım : 1302 şevvalinde (= M. 1885) İstanbul'da Matbaa-i Ebüzziya'da yapılan üçüncü basım, 19 X 12 boyunda 510 sayfadır. Bu basım Ebüzziya Tefvik tarafından hazırlanmış ve Şinasi'nin kitabının yakını sayıdaki atasözü de kendisi tarafından esere ilâve olunmuştur. Yani üçüncü basım Şinasi ile Ebüzziya'nın müşterek eseri halindedir. Ve bu sebepten de iç ve dış kapaklara Şinasi ile birlikte Ebüzziya adı da konmuştur. Yalnız Ebüzziya'nın topladıkları hususî bir işaretle belirtilmek suretiyle Şinasi'ninkinden ayrılmıştır.

4000 atasözünü ihtiva eden bu basımın başında Ebüzziya'nın ve Şinasi'nin önsözleri bulunmaktadır.

Şair Evlenmesi

Şair Evlenmesi, 1860 yılında Tercüman-ı Ahval'de tefrika edildikten sonra aynı yıl aynı gazetenin basımevinde basılmıştır. Bu ilk basımı bulmak mümkün olmadı.

1940 Basımı : Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanıp Remzi Kitabevinin yayınladığı bu ilk yeni harfli basım 19 X 12,5 boyunda 72 sayfadır.

Eserin başında hazırlayıcı tarafından yazılmış «Şinasi'nin Hayatı» (Sf. 5 — 27), «Şair Evlenmesi Piyesine Kadar Tiyatro» (Sf. 28 — 37) ve «Eser» (Sf. 38 — 44) başlıklı bölümler bulunmaktadır. Ayrıca «Şinasi'nin basılmış eserleriyle hakkındaki etütler de gösterilmiştir. Piyes, 47 — 72. sayfalardadır.

Şinasi'nin karakalem bir resmini de ihtiva eden eser, Remzi Kitabevinin Edebiyat Kütüphanesi Serisi'nin birinci kitabıdır.

1940 basımı İstanbul'da Kenan Basımevi'nde yapılmıştır.

1943 Basımı : İstanbul'da Kenan Matbaası'nda yapılan yeni hâf-
lı ikinci basım her bakımdan 1940 basımının aynıdır.

ابراھیم شى

حیات خصوصیه و رسمیه سی.

شائینک ولادت و صباوتی.

شائینک ولادت، صباوتی ده عثمانلی دولتینک داخلا و خارجاً اۇ بحرانلی اۇ مشكلاتلی زمانلارینە تصادف ایتمشدر.

سلطان محمود ۱۲۴۹ سنه سینده یگیچری آزغینلارینی تادیب ایچین اطرافدن یاردیجی قوتلر طوبلامیش تعلیمی منتظم بیر عسکری تشکیلات وجوده گتیرمگه قرار ویرمیشدی.

ایشته بو «وقمه خیریه» بی میدانه گتیرمگه چالیشان حکومت و تجتد طرفدارى اولان قوت آراسینده بولونان بولولى بر طوبجی یوز باشیسی ده واردی. بو نوزی سوزی دوغرو تورک ییگیتی، بو تجتد و تکمل مشونی تورک مجاهدی عاصیاره، خاتنلره قارشى جانله باشله چالیشور. وجوده گتیریلیمک ایسته نیلن امر خیره اولانجه قدرت و قابیلیته اشتراکدن گری دورما یوردی. بو ذات ابراهیم شائینک باباسی ایدی.

شائی طوبخانه جوارینده کوچوک بر اوده داها مملکتی چالقالایان، قلینده کی چارپیتیلری تسکین ایتمگه موفق اولامایان بیر زمانده «۱۲۴۲» سنه سینده دنبایه گلدی. باباسی بر طرفدن اشتراک ایتدیگی او بویوک وظیفه نك ویردیگی، دیگر طرفدن ده طاتلی تیسملریله مونس گوزلرینی آچان بو مینی مینی یاورونك یاراتدیقى نشهلرله عادتاً قاناتلانمشدی.

نه باریق که زمان و تقدیر بو کوچوک عائله نك ده سعادتینی چوق گورمیشدی. داها اوچ سنه کچمه دن داخلی قارشیتمقلاردن استفاده ایدمرك روسیه اعلان حرب ایتمیشدی. شائینک باباسی ده کندی سعادت یوواسینی براقازاق ۱۲۴۴ سنه سینده محافظه وطنه قوشمیشدی.

بوتون تورك عائلهلارنى بىكەيەن حسرت و ھجران بو كوچوچك عائله دەپ
يوكلەنلەش؛ بوتون تورك ياۋرولارنىە مقدر اولان ئوكسوزلك، بوينى بو كوكلەك
شناسى بەدە يىشىمىش، بوتون تورك قاديلىرىنىڭ نصىبى اولان دولق و يوقسوللۇق
شناسىنىڭ آناخېنى دە سرت، ازيجى قوللىرى آراسىنە آلمىشىدى.

او قەرمان تورك عىسكىرى شەنى محاصرەسىندە شەيد اولموشىدى.

ھنوز ايكى ياشىنى بىرەمەمىش بولونان مېنى - مېنى شناسىنىڭ ھەر شەيدىن بى خېر
او گل دوداقلارى شىرىن، آسودە بر سعادەت حياتىنىڭ لذتلىرىنى دە گل محروم
و بى نوا بر ئوكسوز عمرىنىڭ جىگرلر پارالايجى، زھەرلىرىنى طاتمىشىدى. اصلاً
استانبوللى اولان آناخېنى بو مېنى - مېنى ئوكسوزىلە آجى، مظالم، مېھول
بر استىبالىڭ تەكلىلى اوچوروملارنى ئوكىندە بولونوبوردى.

قەتئى بو قارائلق اوچوروملار، بو فجاغىلى تەكلىلر او گىچ و تەجرىبەسىز
قاديلىغىزى يىلدىراماشىدى. بەلكى اولانچە غىرت و مەتەبىنى طوبىلامىش الى الابد
گولەمە بەجك، گولەمە بەجك اولان گوزلىرىنىڭ ياشىنى سىلەمىش او دىققەتەن اعتباراً
ايكى بويوك، ايكى نىجىب، ايكى مەتەس وظيفەبى الى بر عزم ايله ضعيف
اوموزلارنىە يوكلەنمىش شناسىنىڭ ھەم آناسى ھەم دە باباسى اولموشىدى.

مە مەقە قاديلىغىزىڭ اقربالرى اونلرى بويە ياپا يالىگىز او قارا طالعارنىە
براقيوبرىگە راقىبى اولامامىشلار، آنا ايله اوغلى يانلارنىە آلمىشلاردى. ايشتە؛
شناسى ايلك تەربىلارنى بو قىداكار آنانىڭ اقرباسى يانلىدە آلىدى. اونلرڭ ياردىمى،
اونلرڭ دلالتىلە تەربە ايدىلدى.

طەبىدىر كە چوققانلى شاد و آزاد بر حياتە نامزد دە گەلدى. توركلىرڭ :
«بىم ناصل گولەر، باگىلەردە گولەر». ضرب مئالارنىە ماخدىق بر صورتە
اېسىز و سىسز كىچىدى. بالطبع بو حياتك دەرىن و آجى اىزلارى شناسىنىڭ
بوتون روھى بوتون ھوقى اوزەرىندە كىسكىن انطباعاتلارنى براقىمىشى. آلمك
قوجاغىندە بويون بو ياۋرو گىجلىگىندە دە دوشونچەلى، تەكلىلى، وقازلى، آغىر
و سىكوتى اولمىشى.

شناسى بى اېچىندە ياشادىقى مەھلەنىڭ مەكتىبە و يەرىشاردى.

استىبالىم كى حياتك بوتون مەشقتىرىنە، بوتون اذىبلىرىنە كەندىسىندىن باشقا

گوگوس گرهجك كيمسهسى اولمادىغىنى ھاتقى بىر صدا بو كوچوجك يىمىك قولاقلىرىنى سويلەش گېمى بىر دىققەسىنى بىلە بوشىنە گىچرەمدىن اولانچە قابىلىت و جدىتى بىلە چالشمىغا، خوجالارىنى مەنۇن ايتىمگە باشلامىشىدى، صورما گىر مەجلىھ سىندە كى بو ابدائى مەكتىبى تىرمىشىدى، ذكاسى كىندىسىنى مەمادىا چالشمىغا، ئو گرهنگە سوق ابدىور، گوتورويوردى.

شناسىنىڭ گىنجىلىكى و فعالىتى.

۱۲۵۵ تارىخىندە ھنوز اون سىز ياشىندە ايسكن چاوس ايدىن سلطان عبدالعجىد بالخاصە خارجىد نظرى بويوك مصطفى رشىد پاشانىڭ تەقىناتىلە گلخانە خط ھىسابونىنى قرائت ايتدىرمىش؛ تەظىمات خىرىەنك اساسلارى تورولموشدى. شناسى او صيرالاردا اون اوچ ياشارندە ايدى. آناسىنك اقرباسى دلالتىلە طوپخانە دائىرەسىنە ملازمەتە قىد اولونموشدى. اورادە خالفاى قدىمەدىن ابراهيم افندى بىلە، اھتدا ايدىرك (رشاد بك) نامىنى آلان فرانسز (شاترنوف)ە ملازمەتە و درس آلمىغە باشلادى. بىرندىن ادىيات شىرقىدى بىر كىرندىن لسان و ادىيات غىربى ئو گرهنيوردى بىر آرا آوروپايە آدام گوندىر بىلە جىگىنى دويدى. كىندى دە گىتمەك اىستىدى، فقط مەنزويانە، بىر مەجولە كىچەن حىياتى آوروپايە گىتمەسىنى تامىن ايدىمەك قوتلى بىر حامى بولماسىنە مانع اولويوردى.

او زەمان اون سىز - اون دو قوز ياشلارندە بولغان ابراهيم شناسى بو محرومىتىدىن ھوقۇق العادە مائىر اولاراق فرانسىزچە خوجاسى رشادىگە آرزوسىنى و تائىرنى آچەشىدى. رشاد بك شناسىنى گوتوروب طوپخانە ھىيرى قىچى پاشايە تەقىم ايدىرك آوروپايە گوندىر بىلە سىنە دلالت ايتدى. فى الحقىقە شناسى آوروپايە گىتىدى؛ و او زەمان طوپخانە ھىستشارى بولغان زىور افندىنك التفات و ھىمايتىنە ئاتل اولدىغىدىن كىندىسىنە آوروپادان بىر چوق مەكتوبلار گوندىر بىردى. زىور افندى ترسانە نظرى اولموشدى، فقط، شناسى مەكتوبلارنىڭ آرقاسىنى كىمەدى. استعدادىنىڭ پارلاق بىرەر نەمۇنىسى اولان مەكتوبلارنى زىور افندى قىچى پاشايە گوستىر بىردى. اودە؛ رشىد پاشايە بىحت و عرض ايتدى، شناسى تەقىرلارە مظهر اولدى، كىندىسىنە تشويقنامەلر گوندىر بىلدى.

فرانسوژېبی حقیله او گرهنديکدن سوگرا رشید پاشایه بر مکتوب
 گوئدرهك دولتجه هانکی فنی تحصیل ائمه‌سی تسیب اولونديغینی صورتی،
 «فنون مالیه» توگرهنده‌سی توصیه اولوندی. شناسی؛ فنون مالیه‌یی آله ایده
 یلمک ایچین ریاضیاته باشلادی، طبیعات تحصیل ایتدی. فنون مالیه حصر
 دقت آیلدی. بو مکتب درسامی خارجنده‌ده صورت خصوصیه‌ده طبیعتک
 کندیسینی سوروگاه‌دیگی ادبیاته مراق و اشتیاق ایله صاریلدی. شرق لسانلرینده کی
 رسوخی چینله مشهور (ساسی) عائله‌سیله دوست اولدی. اولاریک دوستلغی و
 دلالتی سایه‌سینده‌ده شععه‌لی بو بولک بیر شهرت قازانمیش بولونان (لامارتین) یك
 مجلسینه دوامه باشلادی.

آفونس دوپرا دوله‌لارین اسمینی طاشیان بو مشهور فرانسو شاعری یك
 یدی یوز دو قسان سنه‌سینده دونمیش و یك سکز یوز آتمیش دو قوز سنه‌سینده
 تولمیشدر. کسکین و آشنلی بر قرال طرفداری اولان باباسی لامارتینی عادتاً
 بر پرئس کیی تریه اتمیشدر. فرانسه‌ده (رستوراسیون) دورینه قادار، سیاحت
 ایدن لامارتین او دورده سیاسته گیرمیشدر. (۱۸۲۰) سنه‌سینده نشر ایتدیردیگی
 «Meditations» نامینده کی مجموعه اشعار ایله قازاندیغی فوق‌العاده شهرت
 حیاتیاتک صوگنه قادار تورلو - تورلو وسیله‌لره آرتا - آرتا گتمیشدر. شرقه
 سیاحت اتمیش گوردیگی یارلدهن آلدیغی انطباعاتی «شرقه سیاحت» عنوانله
 طبع ایتدیرمیشدر. طبعاً بو بولک بیر شاعر، داهی بیر صنعتکار اولان لامارتین
 شاعر، سیاح، سیاسی، معوث و نهایت بر مدت‌ده رئیس حکومت اولموشدر.
 حیاتیاتک صوگ سنه‌لرینده چوق صیقیتی چکن بو قوجا شاعر دورمادان،
 دیگله‌نمدهن چالشماق و قازانماق مجبوریتینده قالمیشدر.

ایشته ابراهیم شناسی بو بو بولک شاعر، بو بو کسهک داهی ایله مناسبتلرده
 بولونموش، بالآخره، وطنی اولان استانبوله دوندیگی زمانده دوستینیک شعرلریندن
 بعضیلرینی نظاماً تورکجه‌یه نقل و ترجمه اتمیشدر. آوروپاده قالدیغی مدتجه
 ادبیاتی تدقیق اتمیش، فرانسو مجملات فکریه‌سینه تمامیه واقف اولمیشدر.

بو وقوف تیجه‌سینده‌ده «تصویر افکار» نامینده چیقاردیغی نغزته‌ده کی اسلوب
 بیانی آله اتمیشدر.

ابراهيم شناسى استانبوله دونديكى وقت رشيد پاشا كنديسينه هم مجلس عاليه همده معارف اعضالغيني تكليف ايتيمشدى. فقط شناسى ساده معارفى ترجيح ايتدى. او آراق آچيلان «انجمن دانش» ده داخل اولدى. او ائاده رشيد پاشايه بر قصيده «رائيه» يازراق شو بيتى ذكر ايتيمشدى:

حضوريك انجمن دانش اولمش اهل دله
كيم آنده نسخه ذاتم اولونماده توقير.

رشيد پاشانيك حمايتكردسى اولان شناسى بي عالي و فؤاد پاشالار چكهمه مگه باشلاميشلاردى. حتى، رشيد پاشا طرفيندهن «مملكتين» ده (افلاق - بندان) عثمانلى اوردوسينيك بولونديغى مدت جريان ايدهن ماليه معامله لرنيك تدقيصيه مأمور ايديلميشكن آرايه بر صاقل مسئلهسى چقارارق هم او وظيفه دن همده انجمن دانشله مجلس معارفدهن آتديلار.

شناسى پاريسده بولونديغى زمان صاقلينه صاچ قيران اوشمش، و صاچلارينه سرايتيني منع ايچين دوكتورلاريك توصيه سيله صاقليني تراش ايتيمش، آرادان بش سنه گچديكدهن سوگرا بو مسئله بي تازه له يرك وسيله اتخاذ ايتمش و عزله اراده آلماشلار. كنديسيني تحقير ايچين ده صدارتده يازيلان بو بوردى يه: «رتبه سنيك رفقى، مأموريتيندهن دفعى و معاشنيك قطعى» عباره سيني يازدير ميشلاردى. بو معامايه فنا حالده مغبر اولان شناسى، رشيد پاشايه يازديغى مذكور «رائيه» ده شيخ الاسلام عارف افندى ايله عالي و فؤاد پاشالارده تلميحلرده بولونموش؛ بوندان دولايي ده كنديسيني مؤاخذه يه قالقشميشلار ايشه ده او آراق تكرر موقع اقتداره كچهن رشيد پاشا شناسى يه مأموريتنى اعاده ايتدير ميشدر.

رشيد پاشانيك وفاتندن سوگرا شناسى بي يوسف كامل پاشا مدافعه و حمايه يه باشلاميشدر. عالي و فؤاد پاشالارده اونيك خاطر ي ايچين اوغراشماقدان واز كچميشلردى.

شناسى (۱۲۷۶) ده آگاه افندى نامينده بر ذات ايله (ترجمان احوال) غزته سيني چقارماغا باشلاميشدى. فقط، آلى آى سوگرا كنديسى چكيدى. (۱۲۷۸) سنه سينده سلطان عبدالعزيز جلوس ايتديكى صيراده (تصوير افكارى)

نشره باشلادی. ايشته «أدييات جديده» ده نيلهن طرزيك مضموى زياترله مزين اولان نمونه لرى او غزته ستونلارينده خلقه عرض ايديلميشدر. «مجموعه عنها» مسئلهسى او زمانه قدار يازيلان يازيلاردان هيچ بريسيه بگزمه يهن، ادبى بير مباحثه ايدى. شناسى او مقاله ده كى تصويريك اهمينى ايله قدرتى و اهليتى عليه دارلارينه ييله تصديق ايتديرميشدر.

فؤاد پاشا ترقى بى سه ودر بر ذات اولديغيندان شناسى به روا گوردىكى معامله لرينه جدا پشيمان اولموش و كنديسيله انسيته باشلا يارق «جریده عسكريه» بى چيقارديغى زمان فكرأ و قلمأ معاوتده بولونموشدر.

يوسف كامل پاشا حاميسى، فؤاد پاشاده دوستى اولونجا على پاشانكده حداثت و شدتى گچهر كيبى اولموشدى. شناسى بى اولى اولى رتبه سيله مجلس اعضالغينه تعيينه قرار وبرميشلردى. فقط او صيراده (تيران) خاندانيندن و شناسينيك پارس آرقاداشلاريندان بولونان سعيد سمردى بگيك سياسي بر تشبندم علاقه دار اولماسى سعيد بگيكده او آراق توقيف ايديلمهسى اوزه رينه «قوريه دوربان» غزتهسى مديرى (زان په ترى) نيك يارديميله پارسه صاوشموشدى.

پاريسده قالدنيغى بش سنه ظرفنده بوش اوطورماماق شرق علمارنده كى وقوفى سايه سينده بر لغت يازماغا باشلاميشدى. مشهور ملت كتابخانه سينده آينه كچهن آلو بيشلى كتابلارى اينجه دهن - اينجه به تدقيق ايدرك باشلادنيغى او منتظم اثرى بيمر ميسى.

نه بازيق كه باصيلمادان قلميش اولان و هر بيرى بيگهر صحيفه ايق اون دورت جلددن عبارت بولونان او قيمتدار اثر يك بير قسمى حالا فرانس انجمن شرق سينده ديگر قسمى ده «دانيل صيله كى» كتابلازيله برابر بشته دارالفنونى كتيبخانه سينده در.

سلطان عبدالعزبز آوروپايه سياخته گيتديكى زمان فؤاد پاشا پاريسده ابراهيم شناسى ايله گوروشدرك بير چوق التفاتلارده بولونموشدى؛ استانبوله كيتيرمكه چالشميش موافقتينى آلميشدى. فقط تكرر مساعده استحصال ايدرك بعضى ايشاريني دوزه لتهرك يازيلاريني و كتابلاريني آلوب گنمك اوزه پارسه كيتيدى. او ائتاده فؤاد پاشانك برلى تداوى نيسه گيدهرك اوراده وفات ايمهسى شناسينيك

بر مدت دها پارسیده قلماسینی اتاج ایتیمیشدر. شناسی آلمانیا - فرانسا مجاریه‌نی باشلادیغی صیراده استانبوله دونیمیشدر. فقط آلتی سنه امتداد ایله اوزون و اوزوتولو مشغولیتاری دماغینی فوق‌العاده یورمیش، بین عفوتته مبتلا اولمیشدی. بر بوچوق سنه بو علتی چکدی نهایت ۱۲۸۸ سنه‌سی رجب‌نک بشینه مصادف اولان ۱۸۷۱ سنه‌سی ایلولنک اون اوچونجی چهارشنبه گونی، عالی پاشانک وفاتیدن بر هفته سوگرا وفات ایتیمیشدر. بک اوغلینده آلمانیا سفارتخانه‌سی قارشیسینده کی مزارستانده مدفوندر.

ابراهیم شناسی طبعاً سکون و سکوته مائل و متفکر اییدی. آن سویله بر قیصا - قیصا جمله‌لره و غایت آچیق سویله‌ره، حشویاتدن اجتناب ایده‌ره. بک جدی و خفیف گولمه‌سردی.

مباحثه اثناسنده اعتدال‌دن آبریلماز حتی معارضلری تربیه خارجنده چیقسالر او ابدن آبریلماز جدی شیلرده تهزیل و استهزادن نفرت ایده‌ردی. برچوق حکیمانه سوزلری ضرب مثل اولاجق قوتده‌در. حاصلی شناسی عصرک احتیاجیله متناسب ساده، آچیق، جدی بر ادای تبلیغ ایله ترجمان افکار اولمغه موفق اولمیشدی.

فقط مبالغه ایله بک درجه‌لرده نه بیر قدرت شاعرانه گوسته‌ره بیلیمیش، حتی نه‌ده لسان شعریمزده بر یگیلک وجوده گنیره بیلیمشدر. شناسی ساده‌جده لسان ثرده کی او سقیم الفاظ پرستلگی قیرمیش، اوزون و آگلاشیلماز جمله‌لری کسمش، بسیط و واضح بر لسان بیان گنیرمیشدر. فقط آوروپاده یاشایان یگیلگی حقیله قاورایاماش لسان و ادبیاتمزک بکله‌دیگی حیات حقیقیه‌بی ادراک ایده‌مه‌میشدر.

شناسی عثمانلی ادبیاتنده نه یاپدی؟

شناسی اوزمانه قادر لسانه برله شوب کوکله شمش اولان اوزون و مسلسل بر صورتده گیدن اُسکی اسلوبی قرمق و فکرلری ممکن اولدیغی قادر قیصا و آچیق جمله‌لره افاده ایتمک ایسته‌یوردی. بونی‌ده یاپمغه موفق اولدی. «تصویر افکار» ده چیقان متعدد مقاله‌لری بو‌کا دلیدر. بو‌قادرله‌ده قالمایوردی. شناسی لسانه فضا بیر یوک اولان، آگلاشیلماسی قاموسلره، برهانلره احتیاج حسن

ایتدیرەن چتین، مصطلح و معقد عربی و فارسی تر کییلر ده قالدیرەق ،
یرلرینە قولای آکلاشیلان تور کجە تر کییلر قویمق املندە ایدی . قسماًدە
بو املینی دە ائدە ایتدی .

شیمدی مسالەبی بیر آز اینجەدن اینجە یە تدقیق ایدەلم .
لسانده یگیلک، لسانده ترقی بوندن عبارت میدر؟ البته خایر . . بر کره شناسی
آچیق و قیصا جمله لرله افادە فکر ایتمک مونس و طبیعی تور کجە یازمق
خصوصندە اُسکیلردن نه (کاتب چلبی) یه نه (قوجا سکبان باشی) یه حتی نه ده
عاکف پاشایه یتیشه بیلمشدر . مثلاً شناسینک یازیلریله کاتب چلبینک (اظهار الحق)
ینی، قوجا سکبان باشینک مشهور (لایحه سینیی)، عاکف پاشانک «شیخ مشتاقه
مکتوب» نی مقایسه ایتسەک در حال گورورز که بو بریکیلرک افادە لری داها
صیحاق، داها صمیمیدر .

شناسینک «سئله» عنوانی مقاله سندن بر ایکی جمله آلام :
«مبنای تمدن مادە تعاون اولماسیله اُفرادک کفاف نفس تدار کندن عاجز
قالماسنه همت ایتمک هیئت اجتماعیەنک بیرینجی وظائفندندر .
بناء علیه اساس مدنیتی حکمت اوزەرینه مبتنی اولان مملکتلرده سئله نک
مستحققاری أسباب متنوعه ایله اقدار اولونور؛ و جیات و یاخود تربیت ردیئەسی
اقتضاسینجە استحصال تعیشده طبیعی اولان مشاق و محندن قاجینارق، بو یوله
سلوک ایدەنار دخی منع ایله کار و کسبه اجبار قیانور، که بو صورت هم عمومک
شانتی نقیصەدن حمایه وهمده اُفرادی ذلتدن وقایه ایله دیگیندن ، جہتینه دخی
بر نوع مرحمتدر .

ایشته بو سببندن دولایی بویله یرلرده سائل ندرت اوزره اولوب ، اصل
بونلرک کترتی ، اداره سی استقلال اوزره اولان مملکتلرده بولوندینی
محرباتدنر!» شیمدی شناسینک شو جمله لرله قوجا سکبان باشینک «لایحه» سندن
بر قاچ جمله بی قارشیلادیرالم؛ اد عامز داها صریح اولارق میدانە چیقار :
«یگیچری عسکرینیک احوالی بو وجهله شرح و بیان اولونینجە حقی قبول
ایدەنلرک کیمی سکوت و اعتراف ایلهر؛ کیمی - او جاقده بش اون آقچەم
وار؛ اگر نظام جدید جو قالوب دە ایش گورورلر ایسه قورقارم، که یگیچری

اوجاغينه دولتک اعتباری قالمايوب، علوفه مزی آلاماز؛ يوقسا ایرادیمزه ضرر
گلمه یه جگنی بیاسهک الله ویرسون بوتون خالق نظام جدید عسکری اولسون. -
دیه مافی الضمیر بنی سویلهر اولدیلر!..

اوقومق ، یازمق ، سازچالمق و سائر صنعتاری اجرا ایتمک هپ مشق
و تعلیم ایله اولور. جنک علمی ابسه جان بازارلیغی اولدیغیندن ، زیاده تلمیمه
محتاجدر»

ایشته ایکی افاده آراسنده کی فرق!..

قوجا سکبان باشینک افادهسی داها طبیعی ، داها صیجاق اولدیغینده
شبهه می وار؟

حالبوکه قوجا سکبان باشی هجرتک اون ایکنجی عصری اواسطندن
سلطان محمود ثانیکنک اوائل سلطنتنده یاشامش و دوقسان یاشلرنده ئولموش
بیر پردر. ده گل آروپا گورمک، ساسی لر، لامارتینلرله گوروشمک بالی باشلی بر
تربیه علمیه یه، بر تکذیب فکری به ییله نائل اولمامشدر.

شناسینک اک آچیق افادهسی اولان والده سنه مکتوبندن بر ایکی پارچا
اوقوبالم :

«گچنکی آلدیغم مکتوبگزده بیر ییلدن بری خسته اولدیغیگز ییلدیرمش
ایدیگز؛ لاکن بوندن آگلا دیغمه گوره جانگزله اوغراشور مرتبه یه گلمش سگز!
ئویله ایسه افندیم، نیچین بوزمانه قدار ییلدیرمه دیگز؛ اگر ییلدیرمش اولایدیگز
چار-چابوق تحصیلک آرقاسنی آلوب شیمدی یه دک آستانه یه گلیردیم؛ چونکه
بوندن مقدم داها قولایاتلر وار ایدی؛ هر نه ایسه شوگونلرده ایشیمی بترمک
اوزرهمدر. الخ» بر آزده سلطان محمود ثانی زمانی ارکانیندن اولان عاکف
باشانک «شیخ مشتاقه» یازدیغی جوابی مکتوبدن بر قاچ جمله آلام :

(حتی: «آناختازی گیرویه گونده ره یم» دیدیگز؛ «باقالم ایلروده نه یارز؛
وارسون آناختارده سیزده دور ون.» دیمه دیممی؟ و نذر اولاراق، افاده و
اعطا اولونان بیگ ایکی یوز غروشدن باشما تصدق ایچون آقچه ایسته دیگز می؟
«حاجی افندی نه ایسته رسه یاپی ویر!» دیه کتخدانه سپارش ایتمه دیممی؟
و اوخانهس اوچ بیگ غروش بورجگز ایچون سزی صیقیشدیردیممی؟ یوقسا

«لازمدر!» دینیهن اوچ بیگی و جاریه بهاسینی ایسته دیگیز ویرمه دیمی؟ یوقسا بگا دانیشدی ده «ویرمه!» می دیدیم؟) الخ.

شو ایکی افاده آراسینده فرقه دقت ایده ام.

شناسینک آناسینا یازدیغی افاده ده بر صنعینک، عادتا بر یابانجیلیق وار. حقیقی صمیمیتک، حقیقی حرارتک جذبهنه تصادف ایده مه یوروز، بلکه بر قاج کره یازیلوب سیلینمش جمله لر، دوشونولمش، دوزهلیمش ترکیلر وار. بینه ده ئویله ایکن بکله دیگمز قادرده ساده ده گل. حال بو که عاکف پاشانک یازیبی قونوشور کیبی بسیط، ساده، صمیمی، طبیعی و ارتجالی. اتاب فکر ایتمه مش، قلمی آلمش، دوشونمه دن یازمش قلبینک حرارتی، حسینک آتشی، فکرینک صمیمیتی هر جمله حتی هر کلمه سیندن آگلاشیلیبور.

دیمک که، مسئله یالگیز افاده مسئله سی ده گل، طرز تفکر، سیاق تحسین مسئله سیدر. شناسینک دیگرلریندن یگی اولماسی ده بو جهت ندر.

شناسی منظومه لرنده سیاق افاده، سیاق فکر، سیاق تحسینی اعتباریه اسکیاکنن تمامیه آیریلامشدر، حتی پک آچیق لسانله یازدیغی منظومه لری یله حساً و فکراً آسکیدر. چشمه و قیشلا تاریخاری، قصیده لر، مدحیه لر، نغزلر، الهیلر یازمشدر.

حال بو که اوگا نسبتله چوق داها طمطراقلی لسان قوللانان نامق کمال، چوق داها منلق افاده استعمال ایدهن حامد، شناسیدن یوزلرجه سنه داها گنج، یوزلرجه سنه داها یگیدر؛ چونکه، دوشونجه یگیدر، قناعت یگیدر. یوقسا یگیلک عربی و فارسی کلمه لرده ده گل، ذوقک نراهتی تشبیه و استماره لرده کی هنرده در. بونلر تخیل و تصورک طرزلرینه تابعدر. دیمک اولویور که، شناسی ده یگیلکه اُسکیلگی حقیله قاورایاماش، ایکیسی آراسیندا کی ممیز و کاشف و صفی تعین ایده مه مشدر. جناب شهاب الدین: «شناسی نظمی اعتباریه تمامیه شرقلی قالدیغی کیبی، نثری اعتباریه ده بر غزته چی دن یوقاری چیقمامشدر.» دیبور. مقصد، شناسینک اعتبارینی آزالتمق، اوگا هنرسزک قابلیتسزک اسناد اینک ده گل، بالمکس بر مجدد صفتیه شناسینک نلر یابا ییلدیگنی حقیله گورمک و گوستهرمکدر.

بوتون یازیلارندن استدلال اولونان نتیجه‌یه گوره شناسی حساً بر مجدد اولموشدر، عقلاییگی اسکیلکدن ماهیت حقیقه اعتباریه آگلابوب آیرمه موفق اولاماش آرادا حد فاصلی تعیین ایده‌مه‌مش، شعورسز بیر مجدد ایدی. کمال بو جهتی داها آیی قاورامش و شدتله مجازله، استعاره‌له هجوم ایتمش او طرز تفکری، اوسیاق نظری بیقمغه چالیشمش و بیقمشدر. حقیقی بنایی قوران داھی معرفت حامددر. لسانی بلکه نفینک لسانی قادر آغیر بلکه داها آغیر و داها مغلق اولان حامد حقیقتاً یگیدر.

شیمدی شو اساس نقطه آگلاشایدیقدن صوگرا ابراهیم شناسی افندینک منظوم و منشور بعضی پارچالرینی قرائت و تدقیق ایده‌لم: «حقوق و محاکم» «هر انسانک بولوندوغی حال نسبتینده مستحق اولدوغی بعضی عائداتی اولور که، لسانیمزده حقوق تسمیه قیلینیر. هر کسک حقوقی کندینجه بالطبع و اقوام متمدنه بینینده بالاتزام مقدسدر. بر انسان که حقوق مقدسه‌سینی استفاده‌دن عاجز و محرومدر، آسیر و مظلومدر. عالمده نه قادر هیئت مدنیه ظهوره گلمش و نه قادر حکومت تشکل ایتمش ایسه جمله‌سی بو حقوقک محافظه‌سی داعیه‌سیله باشلابوب، صوگرادن سؤ استعمالات ایله محو و منقرض اولموشلردر. چونکه بر شخص نه قادر جری و بهادر اولسا حقوقینی اُنای جنسینک اغراضیندن وقایه‌یه کفایت ایده‌مه‌یه‌جگیندن و ایکی شخص متعارضینک هر بریسی قوه ادراکیه‌سی نسبتینجه ادعاسینده کندیسینی حقلی گوزره‌ک حقوقینی محافظه‌یه چابالایاجیندن هر قوت منفردیه غالب اولاجق و امر و حکمی طرفین متنازعینه جبراً قناعت ویره‌جک بر قوت غالبه و حاکمه ایقاعینه لزوم گورونه‌ک و جمعیتک هر فردی اجزای تعیشیندن بر مقدارینی ترک و فدا ایده‌ک شو حکومتار میدانه گلمشدر. دولتار دخی بر مقصد اساسی‌بی بیلدیکلربندن محافظه حقوق زعایایه کافل اولاجق قوانین و نظامات تنظیم و قوانین و نظاماتی کما ینبغی اجزا ایده‌جک محکمه‌لر تشکیل ایتمشلردر. شیمدی‌یه قادر یر یوزینه گلابوب، گیتمش اولان اقوامدن تاریخاری مضبوط اولانلارک بو مقصد اوزهرینه حصواه گتیردیکلری آثار بره‌ر - بره‌ر معرض امان و تحقیقه چکیلیدیکده گورولور که، هر قومک وقایه حقوقی ایچین تنظیم اولونان قوانین

و نظامات ايکى صنفه منقسمدر؛ بر طاقیمی يالکز معاملات دنيويه و مخالفت
 و معاشرت بشريهيه متعلق اولاراق قطعياً روحانيته دو قونماز. حکماى يونانيه نى
 و روما جمهوريتنىک ياپدقلىرى قانونلر کيىي که، بونلرىک واضع و مؤسسلىرى
 انسان، و انسان ايسه مالوف نقصان اولمق حيشيتيله هر قانون نهايت بر قاچ
 يوزسنه دوام ايدە بيلەرىک عاقبت احتياجات عصرهيهه تطبيق و اکمال داعيهلرله
 بوزولموش و آنلرىک بوزولماسى قومىک فساد اخلاقينى، و قومىک فساد
 اخلاقى دخى هيئت مدنیه نىک نشئت و اضمحلالينى مؤدى اولموشدر. «
 او زمانه نظراً چوق سلیس، چوق متین و چوق آچيق اولان بو افاده
 حقیقتده بر شر ادبى ده کلدر. جنابک دیدیگی کيى بر غزته چى لسانیندن عبارتدر.
 نظمینه گلینجه؛ او، روح اعتباريله تماماً اُسکيدر. اُک آچيق، مؤدا
 اعتباريله ده اُک یگی و اُک جدی اولان اثرى «مناجات» ى در:

حق تعالی عظمت عالمینک پادشهی
 لامکاندر اولاماز دولتینک تختگی
 خالص ذات الهیسنه ملک اُزلی
 بی حدود آنده اولان کوکبه لم بزلی
 اثر حکمتیدر برله گوگک بنیادی
 دولو، بوش جمله ید قدرتینک ایجادى
 عزت و شائینی تقدیس قیلار جمله ملک
 اُگیلیر سجده ایدەر پیش جلالینده فلك
 امرى وجه اوزره یر ایلەر گیجه، گوندوز حرکت
 ده گیشیر تازله نیر موسم فیض و برکت
 پرتو رحمتک لمعه سیدر آیله گوش،
 تاب حشمیندن آلیر آلسا جهنم آتش؛ ..
 شرر هیئت علویه سیدر ییلدیزلار
 آنلریک شاهه سی گوک قبه سینی یالدیزلار
 کیمی ثابت، کیمی سیار بتقدیر قدیر
 تکرینیک وارلیغینه هر برى برهان منیر

وارلغین بیلمه نه حاجت کره عالم ایله
 یتهر اثباتینه خلق ایتدیگی برذره بیله
 گورمه ز ذاتینی مخلوقینک عادی نظری
 حس ایدهر نورینی اما که بصیرت بصری
 وحدت ذاتینه عقلمجه شهادت لازم
 جان و گوگلمه مناجات و عبادت لازم
 نشئه شوق ایله آیاتینه طابق دیله ریم
 آگلاوار خالقیمه غیری نه یایمق دیله ریم
 ای شناسی؛ ایچیمی خوف الهی داغلار
 صورتیم گرچه گولهر، قلب، گوزوم قان آغلار
 ایدهر عصیانیمه گوگلومده ندامت غلبه
 نئیلیم یوز بولامام یاس ایله عفویم طلبه
 نه دیدیم؟ توبه لر اولسون بوده فعل شر در
 بنم عذریم گنهمدن ایکی قات بدتر در
 نور رحمت نه یه گولدورمه یه روی سیهم
 تکریمک مغفر تیندنده بو یوگمی گنهم
 بی نهایه کرمی عالمه شاملمی ده گل
 یوقسا عالمده قولی عالمه داخلمی ده گل؟
 قولینک ضعفینه نسبت چوغیسا نقصانی
 یا اونیک قهرینه غالبمی ده گل احسانی.
 سهوینه اولدی سبب عجز طبیعی قولینک
 هم اودر عالم معنیده شفیقی قولینک
 بنی عفو ایله مگه فضل الهیسی یتهر،
 صانما، حاشا - کرم نامتاهیسی یتهر. »

بونده نظره چارپان ساده، لسانده کی ساده لک ده گل، عینی زمانده معنا
 اعتباریله برچوق فنی و علمی معلوماتی ده حاوی اولماسی در که، نظمینه ده
 قسماً تعلیمی didactique برماهیت ویرمکده در.